

I. KONSTYTUCYJE^a PIOTRKOWSKIE ROKU 1567

Zygmunt August, z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Książę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie etc. pan i dziedzic.

1.^b Oznajmujem wszem i każdemu z osobna, którym to wiedzieć należy, iż powinowactwu Naszemu dosyć czyniąc wedle uchwały sejmu przeszłego lubelskiego¹, tu do Piotrkowa sejm koronny złożywszy i na nim obronę przodkiem wedle potrzeby postanowiwszy, inne rzeczy a sprawy exekucyi i sejmowi temu należące, za radą rad koronnych i pozwoleniem posłów ziemskich, tak postanawiamy i uchwalamy.

2. Wychowanie starostów i dzierżawiec.

Okolo opatrzenia starostów i dzierżawiec, które odkład czwartej części uprzedzić miało, naiduiemy za radą senatu koronnego i pozwoleniem posłów ziemskich⁷, iż ze wszystkich prowentow przez rewizory, którzy byli i na potym będą, rewidowanych i szacowanych ma być naprzód odłączona piąta część, która żeby do trzech części Naszych przyłączona była, a My sami żebyśmy starosty i dzierżawce opatrowali, wedle tego iako gdzie najlepiej rozumieć będziemy i iako miejsce i urząd, który będzie potrzebował, zostawiaią spełna czwartą część, na obronę Rzeczypospolitej pozwoloną.

3. Arendy dożywotne, dożywocia gołe etc.

Arendy dożywotne, dożywocia gołe i podwyższenie arend, z których possessorowie według konstytucyi przeszłych nieco postąpić byli powinni, tak deklaruiemy: iż piąta część dochodow wszelakich, według inwentarzow rewizorskich ma być z gołych dożywoć. A co się tycze arend podwyższenia, tedy arendę oddawszy spełna do skarbu, ostatek co zostanie dochodow przy starości, wedle rewizorów, ktorzyby byli i na potym będą, piątą część do skarbu Naszego dawać maią. A to ma być rozumiano za podwyższenie arend. I dziać się to ma pod winą w konstytucyi lubelskiej opisaną, naiduiąc, iż tych wszystkich **afficit** konstytucya lubelska, ktorzykolwiek tu na tym sejmie nie oddadzą czwartej części nie co z dożywoć gołych i podwyższenia arend. Ponieważ że tu iest to podwyższenie arend i nieco z dożywoć gołych mianowane i deklarowane, i tu iuż ma być oddawane wedle konstytucyi sejmów przeszłych.

4. Oddawanie czwartej części.

Po deklaracyi takowej, aby skutek swój wzięło oddawanie czwartej części, na służebne potocznej obrony koronnej pozwolonej, nad konstytucyje o tym uczynione iawnym wywołaniem na tym sejmie oznaimiliśmy, aby iuż possessorowie wszyscy dóbr stołu Naszego przez rewizory rewidowanych, exekucyi^c podległych, tak z Wielkiej Polski iako i z Małej, z Rusi i z Mazowsz, z Prus, czwartą część dochodow, pod winą w konstytucyi lubelskiej opisaną, oddawali do rąk wielmożnego Stanisława Sobka z Sulejowa, podskarbiego koronnego, teraz i na potym będącego, przy deputaciech na ten czas mianowanych: od rad koronnych wielmożnego i urodzonego Jana Tomickiego, gnieźnieńskiego i Piotra Zborowskiego bieckiego kasztellany. A od posłów ziemskich, urodzonych Jakuba Ponętowskiego cześnika łęczyckiego^o i Piotra Kaszowskiego z Wysokiego. A ktożbykolwiek czwartej części na sejmie tym nie oddał, do takowego na wzięcie possesyi dóbr (prze nie oddanie czwartej części straconych) posyłać urzędownie będziemy powinni. A po wzięciu ich, o czwartą część zadzierżaną pozwać go mamy na sejm koronny.

^a W Ossol. tu i wszędzie poniżej: Constituciaie, constitutiae. Zaznaczamy tylko istotniejsze odmianki merytoryczne lub terminologiczne. ^b W Ossol. poszczególne przepisy nie są numerowane. Numeracja wprowadzona została w tekście VL, przy czym numery umieszczane są nie przy tytułach przepisów, lecz na początku tekstu. ^c Tu i wszędzie poniżej w Ossol.: executiey, exequutia. ^d Tak w Ossol. W VL Łęczyckiego.

¹ Por. wyżej nr LXIX, p. I: Reces sejmu lubelskiego 1566 r.

5. Gdzieby też kto w possessyją spokojną puścić dóbr takowych nie chciał, mamy przeciw iemu postąpić na sejmie, iako przeciw nieposłusznemu prawa pospolitego. A gdziebyśmy My postępu tego zaniechali, tedy wolno się będzie posłom tego u Nas zawżdy upominać; dokładając tego, aby też Nas dochodziły dobra exekucyi podległe, gdyżśmy powinni czwartą część z takowych dóbr, które Nam do ręki przyjdą i gdzie ie będziemy mieć^e, na obronę koronną Rzeczypospolitej oddać.

6. A żeby się to pokazało wszystkim, że Nam nie idzie tak wiele o pożytek, iako o uspokojenie i ułaczenie tego wszystkiego co turbuie Rzeczpospolitą, tedy My dochodów z tych dóbr, które wiecznościami i lennami exekucyi podpadły, nie chcemy na swój pożytek obracać, iedno na pożytek Rzeczypospolitej, to iest na służebne obrony potocznej, do tego czasu, dokąd się unia nie skończy. A te imiona mają już być **in dispositione Nostra**, gdzieby dożywocia nie zaszyły; które dożywocia podług konstytucyi w mocy zostawujemy.

7. A iż ieszcze z tym się ludzie ozywają, żeśmy powinni w wielu rzeczach tak z Osoby Naszej w doległościach Rzeczypospolitej dosyć czynić i między stany pokój, w Koronie dobry porządek i sprawiedliwość wedle powinności i przysięgi Naszej uczynić, wypełnić i w klubę swą prawo przywieść, tedy to zawżdy gdykolwiek o to będziemy napomnieni, którym na tym należy, wypełniać obiecujemy i powinni zawżdy będziemy, wedle konstytucyi i recessow sejmow przeszłych i statutów i przywileiow koronnych.

8. Warunek i szalunek czwartej części.

Namowę o warunku i szafunku czwartej części, która tu miała być wedle konstytucyi przeszłych, odkładamy do sejmu bliższego, z tym iednak dokładem, aby już na tym to sejmie piotrkowskim oddali wszyscy czwartą część roku 1566, od zniesienia i rewidowania inwentarzow rewizorskich. A z drugich zasię lat od tego idących, na przyszły sejm oddać będą powinni, według lustracyej^f rewizorów przeszłych albo przyszłych, pod tąż winą konstytucyi lubelskiej. **Etsic deinceps annis sese sequentibus** wiecznemi czasy, pod tąż winą odkładać będą powinni na miejsce i czas, który będzie na przyszłym sejmie naznaczony.

9. Pruskie miasta.

Iż według konstytucyi lubelskiej pozwane są miasta pruskie ku konstytucyjom przeszłym o zataionych liściech, a tu nie stanęli, tedy za radą senatu koronnego i posłow ziemskich naiduiemy być upadłemi w dobrach exekucyi należących, i także przeciw nim postąpiemy, iako i przeciw innym, obyczaiem wyższej opisanym. A także też i przeciw tym którzy rewizyi nie dopuścili, tak w Prusiech, iako i w inszych państwach Naszych.

10. Merita.

Naidowanie obyczaiu, ktorymby poczcziwie zasłużeni ludzie nagrodę przystołą służbom swym mieli, zachowane było do sejmu tego konstytucyjami przeszłemi². Do ktorych przystawiając, i widząc rzecz być potrzebną i przystołą, naiduiemy, iż zasłużonym ludziom Rzeczypospolitej dostoięstw, urzędy, dożywocia na dobrach Naszych, kadukiem i niesłużeniem woyny przypadłemi dobry i innemi wszystkimi zapłatami, wedle zdania i woli Naszej, ktoreby prawa nie obrażając, wieczną na sobie pamięć i poczcziwą sławę niosły, były służby nagradzane.

11. Cła.

Cła, myta, mostowe, grobelne, ziemskie i wodne, iż tu prze krótkość czasu skończone być nie mogły, na inny sejm przekładamy, z tym dokładem: iż gdy będą dokończone, uniwersałem opisane i potym obwołane w ziemiach będą.

^e Ossol. dodaje: czartą część. ^f Tak w Ossol.

² Tekst ten powołuje się bardziej na dyskusje, toczone na poprzednich sejmach egzekucyjnych, niż na konkretne ustawy o wynagradzaniu zasług politycznych.

12. Frymarki.

Frymarki żadne, któreby nie były rewidowane przez deputowane rewizory z sejmu i potem nie były na sejmiech koronnych approbowane, nie będą żadnej ważności, iakoż frymarku Blizanowskiego, Thykadłowa etc. wsi od starostwa kaliskiego, za wsi w Mazowszu. Który iako przedtym nie był i rewizyia się około niego żadna nie działa, tak go też approbować nie możemy ani chcemy.

13. Towary.

Uskarżali się poddani Nasi obciążeni być tym, iż niektóre osoby woski i sol sami zakupowali, innym kupiectwa przeszkadzając³. Przeto My znając rzecz być szkodliwą, ustawiamy, aby wszystkie towary którekolwiek są w Koronie i do Korony przychodzą, wolne były wiecznemi czasy wszem poddanym koronnym, ktoby iedno iemi handlować chciał. A ieśliby kto listy iakiemi z Kancellaryi sobie danemi przekazywać to chciał i śmiał, aby karan był **poena peculatus**, i listom takowym, które My teraz i na potomne czasy wniwecz obracamy, nulla **praestetur obedia** u każdego urzędu.

14. O Żydziech.

Żydowie imo pakta, które z miasty mają, aby kupiectwa mieszczanom nie odeimali ani się nimi bawili. Ceł, myt, żup, soli, karczem i żadnych naimow w Koronie za swym ani za cudzym tytułem żeby nie sprawowali ex nunc, pod winą statutu Zygmunta Króla roku 1538 wydaną³. O którą winę na którymbykolwiek mieiscu Żyd taki był trafion a obwinion, królewscy przed woiewodą albo ich urzędem, a pańscy przed swemi pany, duchownemi albo świeckimi albo przed ich urzędniki stawać mają i karani być, przez te to wojewody albo ich urząd albo też przez pany przerzeczone albo ich urzędniki, pod winą dwustu grzywien, której połowica stronie instygującej a połowica urzędowi być ma, nie oglądając się na świadki żydowskie ani na listy żadne.

15. O miedzi.

Konstytucją 1565 omienione są towary, które do Gdańska puszczone być mają⁴. Co My w mocy zostawiając, pozwalamy tego, aby miedź wolno z Krakowa do Gdańska wodą spuszczana była, odprowadzając myta zwyczajne zdawna w Koronie i w Państwach Naszych, gdyż tego pakta z inszemi Państwami ku dobremu Rzeczypospolitej Naszej potrzebują. A wszakoż z tym dokładem, aby jej pierwej dostatek tym był dan, którzy jej w Koronie potrzebują.

16. O soli.

Są dawne statuta przodków Naszych, iż **in defectu salis Nostri in camera Bidgostiensi et etiam Diboviensi**, gdzie też komorę nową teiże soli postanawiamy, tedy zamorskiej soli, którą gradową albo krupiąstą zowią, używać wolno iest poddanym koronnym i ze Gdańska ią wozić⁵. Czego ieśliby się kto ważył imo statuta i konstytucyje o tym uczynione, za takim mandatem otrzymanym **ad sui imprtunam instantiam** tego broniąc i hamując, tedy takowy ma być karan **confiscatione bonorum**, połowica Nam, a druga czwartej części na służebne Rzeczypospolitej, **foro Nostro exigenda**. A ieśliby **impossessionatus** ważył się tego, tedy **poena peculatus** nań się ściągnąć ma.

17. Oprawa miast.

Acz z lubelskiej konstytucyi miała być przez deputowane od Nas osoby oglądania miast oprawa⁶, wszakże iż czas nie był mianowan, od ktorego liczby z pożytków wszytkich czynić

³ W Ossol.: przekazując.

³ Por. wyżej *Vol. Const., t. I, vol. 2, s. 169*: Konstytucja sejmu piotrkowskiego 1538 r. De Judaeis.

⁴ Konstytucja sejmu piotrkowskiego 1565 r., p. 50.

⁵ Por. wyżej *Vol. Const., I.1, vol. 1, s. 212*: Konstytucja sejmu piotrkowskiego 1509 r.: De sale Pruthenico, oraz *t. I, vol. 2, s. 53*, Konstytucja sejmu warszawskiego 1529 r.

⁶ Por. wyżej nr *LXIX, p. I*: Reces sejmu lubelskiego 1566 r.: Poprawa miast.

mieli, zostać to musiało do sejmu tego. Na którym czas mianujemy, iż **ab anno** 1562 czynić powinni są liczbę ze wszystkich **in genere** prowentów, które mają. A tamże i poprawę pokażą przed tymi, które ku starostom abo ich namiestnikom z sejmu tego deputuiemy, uczynić ie **sub confiscatione bonorum** powinni będą **sufficienter**.

18.O zastawie dóbr królewskich.

Za upomnieniem rad i posłów o zastawie dóbr Naszych, która Nam pozwolona była konstytucją 1565⁷ ku nabyciu pięci kroć sta tysięcy złotych, tak się deklaruiemy, iż na tę sumę pięci kroć sta tysięcy złotych przyieliśmy podatek **anni** 1565. Z ktorego, iż liczby dostatecznej poborcę niektórzy nie uczynili, acz konstytucją lubelską na to obowiązani byli, przeto ustawiamy, aby ci wszyscy, którzy liczby nie uczynili, wedle konstytucyi, przy paniech i posłach byli powinni, **sub poena peculatus**, na sejmie blisko przyszłym koronnym, **sexta die ab inceptione conventus peremptorie** stanąć, liczbę dostateczną uczynić, i potomkowie ich. A My także pokazać będziemy powinni, iżeśmy pozwolonej summy, pobor w nią ten licząc, nie przebrali; ku czemu dzierżawce imion zastawionych powinni będą na przyszły sejm sami przez się abo przez posły swe, listy na dzierżawy te pokazać, pod straceniem summy. A wszakoż ma to być **publice** obwołano wszędzie, aby się i poborcę i dzierżawce dóbr przerzeczonych niewiadomością wymawiać nie mogli.

19. Iazy.

Acz iazy na rzekach, ktoremi spust idzie, sąkonstytucyjami pokazone, a wszakże przychylając się dawnym statutom⁸, w których zostawiono, ktoby iaz mieć chciał, aby w nim słoże abo wrota czynił, tedy dopuszczamy, aby powinien był w iazie swym słozy abo wrota przestronne uczynić, żeby wolnie a przepiecznie towary wszelakie schodziły. A ieśliby się szkoda komu stała przez on iaz abo złe słozy abo wrót uczynienie, takowy każdy czyj iaz, onemu każdemu, któremu się szkoda stanie, w grodzie **in primo termino peremptorio** powinien szkodę będzie nagrodzić wedle iego przysięgi, **sine ulla appellatione vel motione**.

20. Roki Przeworskie.

Za zezwoleniem rad i posłów koronnych, nad zwyczaj staradawny sądzenia ich, mocą sejmu tego niniejszego ku sądzeniu tych to rokov odmieniamy to dla tego: aby Przemyskie roki wolniej były sądzone i czas miały dłuższy ku sądzeniu tych rokov Przeworskich, naznaczamy: to iest, we trzy niedziele od aktu rokov Przemyskich.

21. Dekreta.

Dekreta wszystkie sejmu lubelskiego i piotrkowskiego, tak około frymarkow iako i inszych listów i spraw wszystkich, przez Nas przy radach Naszych i deputaciech od posłów ziemskich w sprawie exekucyi uczynione, do powiatów, wojewodztw^h odesłane i do urzędów wpisowane i obwołane być mają, tak iako się to o Warszawskich iuż stało. A ktoby ich tu potrzebował, aby mu były wydane z kancelaryi za pieczęcią koronną.

22. Kraie Podolskie i Ruskie.

Z podolskiego i ruskiego części wojewodztw posłowie opowiedali, iż Tatarowie i Wołochowie wiele dzierżaw w onych kraiach popustoszyli, prosząc, aby ci, w których się to possessyjach stało, nie byli powinni do oddawania części czwartej na ten czas. K'temu iż tam w tych kraiach są niektóre miejsca, na których ieśliby inszego opatrzenia wiecznością abo lennem nie mogli mieć, trudnobyⁱ osiadać mieli, skądby Rzeczypospolitej żaden pożytek nie był iedno szkoda, gdyby ty^j miejsca pustyniami miały zostać. A tak za radą panow rad Naszych i pozwoleniem posłów ziemskich zdało się w rzeczy oboiej wyższej opisanej tak postąpić, aby

^h VL: wojewodztow. ⁱ VL: trudnoky. ^j Tak w Ossol. W VL: tamte.

⁷ Por. wyżej nr LXVIII, Konstytucja sejmu piotrkowskiego 1565 r.: Nabycie pieniędzy.

⁸ Vol. Const., t. I, vol. I, s. 69: Konstytucja sejmu piotrkowskiego 1496 r.: De liberis navigationibus et fluminibus ex nomine liberis.

z tego sejmku jeden z Wielkiej Polski a drugi z Małej przez Nas, rady Nasze, byli obrani rewizorowie; iakoż obrani są z Małej Polski urodzony Mikołaj Ligęza z Bobrka, zawichowski, biecki i żydaczowski starosta, a z Wielkiej Polski urodzony Andrzej Iłowski, wiski, kasztellani. A ci rewizorowie przed sejmem blisko przyszedł tam ziachawszy, aby to popalenie oglądali i przy bytności starostw onych miejsc przypatrzwszy się miejscom i wrociskom^k, które na tych tam niebezpiecznych miejscach, lennem, wiecznościami albo też do iakiego niemałego czasu zasiadaćby miały. Nam wszystkim stanom koronnym na przyszłym sejmie o tym wszystkim żeby oznaili i dostateczną sprawę dali, żebyśmy My za radą rad Naszych i pozwoleniem posłów ziemskich tak w tym postąpili, iakoby było najlepiej i nauzyteczniej Rzeczypospolitej. A co się tycze oddawania czwartej części i podwyższenia arend i oddania piąty części z dożywoć gołych, tedy ci tylko będą wolni, którzy szkody od Tatarzy i^l Wołochow podieli in anno 1566 et in anno 1567, a to do drugiego blisko przyszłego sejmku. I będą ci poszkodzeni te szkody swoje pokazać powinni przed rewizory wyższej opisanemi, żeby też zaś rewizorowie o tym Nam i wszystkim stanom koronnym na przyszłym sejmie dostateczną sprawę dać mogli.

23. Fiscus.

Iż o rzeczy niektóre, które skarbowi Naszemu nie należą, poddani Naszy **nomine fisci** pozwani bywaią **etiam extra Regnum**, przeto na prośbę posłów ziemskich deklaruiemy, aby wedle konstytucyi **anni** 1562⁹ nikt nie był pozywali za Dworem iedno dzierżawca, któryby prowontow z dóbr Naszych nie oddał. A wszyscy, którzy są **in contrarium** spożywani, tedy one **decrete generali** wolne czynimy, teraz i na potym czasy wiecznemi.

24. Granice.

Około rozsypania granic między dobry Naszemi a ziemskimi prawnie uczynionych, zachowamy się i starostom i dzierżawcom Naszym rozkazuiemy wedle konstytucyi piotrkowskiej 1562¹⁰, która acz była przedtym do świętego Iana uczyniona [24 VI 1563], ale ią teraz za radą panów rad i prośbą posłów ziemskich na wieczne czasy zostawuiemy i stanowimy, a to pod winą sta grzywien monety i liczby polskiej **toties quoties coram Nobis peremptorie repetenda**; która winą ma się i na potomki własne ściągać.

25. Moneta.

Około kowania myńce, na ten czas tak naprędce postanowiono być nie może, ale poruczmy pewnym osobom, którzy się z tym dobrze rozumieją, aby wprzód namowę i radę z sobą uczynili, iakoby co na potym około kowania myńce tej postanowiono być miało. A co się tycze talerow złych a nie ważnych, których się tymi^m czasy do Korony wiele wniosło, zacznyni Korona silną szkodę podeimuie, tedy tak postanawiamy: aby ich iuż **ex nunc** tak w Gdańsku, iako i gdzie indzie, we wszystkich Państwach Korony Naszej inaczej nie brano, iedno iako o tym osobny uniwersał, z tego sejmku wysłany, obmawia.

26. Annaty.

Pozwalamy, aby annaty w Koronie zostały na obronę Rzeczypospolitej.

27. Gościńce niezwyuczajne.

Gościńce i drogi niezwyuczajne od Węgier, pozwalamy, aby były zarąbane i rozkazuiemy iuż **ex nunc**, aby starostowie i dzierżawcy Naszy te to gościńce i drogi niezwyuczajne zarąbali.

28. Roki Halickie.

Za prośbą posłów Ziemie Halickiej i za ociążeniem sądu ziemskiego onej ziemie i nieprzespiecznym przeiazdem dla wod i dla niewielkości spraw kołomyjskiego powiatu, roki ziemskie

^k *W Ossol.*: urociskam. *Zapewne więc*: uroczyском. ^l *Brak w VL.* ^m *Tak w Ossol. w VL:* tu temi.

⁹ *Por. wyżej nr LXV, Konstytucja sejmku piotrkowskiego 1562-1563 r.: O karaniu występnych, p. 47.*

¹⁰ *Por. tamże. Statut około usypiania granic między imieniem Naszym a imiony ziemskimi w mocy zostawiamy.*

kołomyiskie **in eodem vigore** przenosimy do Halicza. Które kołomyiskie roki zaraz z halickimi ziemskimi mają być sądzone, gdyż tam księgi kołomyiskie ziemskie w onym powiecie chowają.

29. Wieluńskie sądy.

Sądy Ziemie Wieluńskiej konstytucyjami **anni** 1565 postanowione i opisane¹¹, iż zawsze się trefują społu z radomskimi, co iest z wielkim ubliżeniem tych, którzy miewaią sprawy w Wieluniu i w radomskim, a ostrzeszowskie, iedne na mięsopustne dni, drugie na Świątki, a trzecie pod wieceami sieradzkimi przypadaia, na prośbę posłów Ziemie Wieluńskiej przekładamy. Aby zawždy Ziemie Wieluńskiej sądy bywały we dwie niedzieli po sieradzkich, tak iako sieradzkie są opisane, to iest w drugi tydzień Szadkowskie roki, gdyż w Szadku dwie niedzieli bywaią sądy, żeby iedny drugim nie przeszkadzały. A ostrzeszowskie zawždy w tydzień po wieluńskich, jako pierwej bywało.

30. Karanie pro furto **et repercussione stratae**.

Na prośbę posłów Ziemie Podolskiej, zabiegaiąc temu, aby zahamowani byli złoczyńcy, których się do Podola z innych państw postronnych nachodzi, uchwałą sejmu tego postanawiamy: iż każdy szlachcic onej ziemie ma stawić poddanego swego przed starostą kamienieckim, **in termino peremptorio officii**, na rozsądek we cztery a cztery niedziele, gdy będzie poddany obwinion od kogożkolwiek **pro furto et repercussione stratae**. Z ktorego poddanego tylko w tych dwu artykułach przed tym urzędem i na tymże roku, pan abo szlachcic on z starostą Naszym sprawiedliwość zaraz czynić powinien będzie. Od ktorego urzędu abo sądu appellacyja żadna ani mocyia **et eius prosequutio** iść nie ma. A to postanowienie trwać ma do woli szlachty woiewodztwa onego.

31. Młyn Mątewski.

Iż od dawnych czasów zawždy na każdym sejmie koronnym posłowie z Ziem Kuiawskich imieniem braci swej przekładali Nam o szkodach, które się do tych czasów działy, prze podniesienie wody młyna Mątwi rzeczono na rzece Noteszy, nie tylko w dobrach szlacheckich i niektórych panów duchownych, ale też we własnych dobrach stołu Naszego Królewskiego, około jeziora Gopła, do zamków kruświckiego i radzieiowskiego należących. O których, iż Nam na sejmie przeszłym dali stateczną sprawę rewizorowie wielkopolscy, znaleźliśmy sejmowym dekretem Naszym lubelskim, aby starosta Nasz inowrocławski złożył to tam podwyższenie wody, **sub privatione officii**. A iż też na niniejszym sejmie iesteśmy od posłów z tychże tam ziem pilnie proszeni, zaiduiemy uchwałą sejmu tego, iżby się dekretowi tamtemu lubelskiemu Naszemu dosyć stało **ex nunc** nadale do święta świętej Małgorzaty blisko przyszełego [17 X 1567], i na potyną aby nigdy nie działo się podniesienie wody i tamten młyn iżby nie był ku szkodzie ludzkiej na wieczne czasy.

32. Sejmik powiatowy dobrzyński.

Na prośbę posłów dobrzyńskich pozwalamy, aby sejmik powiatowy w Lipnie w pośrzod Ziemie Dobrzyńskiej, wedle starego zwyczaju odprawowan zawsze bywał na potomne czasy.

33. Roki i wieca.

K'temu na tychże posłów prośbę pozwoliliśmy, aby roki ziemskie i wieca wedle czasów niżej opisanych w Ziemi Dobrzyńskiej odprawowane były: naipierwej roki ziemskie w Dobrznieniu we wtorek bliższy po świętym Macieju [po 21IX], po nich takoweż roki w Lipnie w poniedziałek bliższy, potym zasię w tydzień na drugi poniedziałek w Rypinie^a takoweż roki ziemskie. Wtore roki ziemskie w Dobrznieniu we wtorek bliższy przed świętym Ianem [przed 24 VI], po nich zasię w poniedziałek bliższy, w Lipnie takoweż roki. A zasię w Rypinie w poniedziałek bliższy po rocech lipińskich. Trzecie roki ziemskie w Dobrznieniu we wtorek bliższy po świętym Bartłomieju [po 24 VIII], a w Lipnie w poniedziałek bliższy po rocech

^a VL tu i poniżej: w Rypnie.

¹¹ Por. wyżej nr LXVIII, Konstytucja sejmu piotrkowskiego 1565 r., p. 20.

dobrzyńskich, w Rypinie zasię w poniedziałek bliższy po rocach lipińskich. Wieca Ziemie Dobrzyńskiej w Lipnie, w poniedziałek po świętym Andrzeju [po 30 XI], na których wiecach wszyscy kasztellani, dygnitarze i urzędnicy zasięść i wieców nie odieżdżając dokończyć i dosądzić będą powinni, **sub poena centum marcarum Polonicalium**; o którą winę **ratione transgressionis, coram officio castrense Bobrovnicense respondere et satisfacere** pozwani, **nulla motione seu appellatione desuper obstante**, będą. A iż się skarżyli posłowie ziemscy na pany i na szlachtę Ziem Naszych Pruskich, iż im ludzi zbiegłych nie chcą wydawać, o trudności ie i szkody wielkie przyprawuiąc, za zezwoleniem rad Naszych i posłów ziemskich postanowiliśmy, iż gdyby kto człowieka swego zbiegłego w Prusiech znalazł albo zastał, tedy mu ma być wydań bez wszelakiej trudności, **sub poena centum marcarum Polonicalium**. A gdyby go wydać nie chciał, tedy ma być pozwany do wojewody albo do podwojewódzkiego województwa pruskich, na którym roku pierwszym iako na zawitym ma stanąć i winę sta grzywien odłożyć, której ma być połowica stronie, a druga wojewodzie, a przedsię człoWieka zbiegłego wrócić **sub alia poena simili**. Na co wszystko wojewoda exekucyją **sine ullis dilationibus et appellationibus** uczynić będzie powinien, **sub poena mille marcarum Polonicalium**. O którą winę przed Nami peremptorie pozwany, respondere et satisfacere będzie powinien. A także też, gdyby z Prus poddany do Polski uciekł, tedy żeby także starosta którykolwiek, w ktoregobykolwiek starostwie zbiegły poddany był nalezion, takąż sprawiedliwość i exekucyją in iudicio **castrensi** uczynić był powinien.

35.° Roki ziemskie czerskie.

Iż posłowie Ziemie Czerskiej sprawę dali, że roki ziemskie czerskie dnia iednego odprawić się nie mogą, prosząc aby im to konstytucją sejmową obwarowane było, tedy za prośbą ich postanawiamy, żeby były sądzone i odprawowane przez dwa dni, w poniedziałek i we wtorek tamże w Czersku, a potem w Grójcu we śródę i w czwartek, w drugim tygodniu. W Warce w poniedziałek i we wtorek. W Garwolinie we czwartek i w piątek, bo tym sposobem lepiej mogą sprawowane i skończone być.

36. Ukrócenie postępku prawa.

Ukrócenie postępku prawnego mazowieckiego przez inne ziemie województwa onego przedtym przyjęte, Ziemia także Czerska i Warszawska odtąd przyjmuią. Na co My pozwalamy i to ziemiom tym, iako innym przedtem, utwierdzamy.

37. Kauzy officii vicesgerenta.

Iż też w tym szlachta województwa mazowieckiego nie małe ociążenie ma, postanawiamy, aby vicesgerent mazowiecki, iako innych wszystkich rzeczy, tak też i kauz, które on zowie **officii**, wedle konstytucyi, za swoim dworem nie ciągnął, ale żeby ie sądził na miejscach w konstytucyi naznaczonych.

38. Sol na komorach mazowieckich.

Okolo soli, która wodą bywa ^pdo komory spuszczana^p, prosili posłowie województwa mazowieckiego, aby zaraz po przypuszczeniu do komor, która nie z komieg, ale z komor ma być przedawana, byli powinni pisarze solni przywiezienie soli tej do komory publikować i obwołać na miejscach iawnych, i po obwołaniu przez cztery całe niedziele, żeby iej nikomu innemu nie przedawali, iedno ludziom stanu szlacheckiego, na ich tylko własną potrzebę, a nie na przekup. A po wyjściu czterech niedziel, wolno będzie każdemu sol kupować, także na potrzebę swą, przy beczce iednej Bochence, dwie Wielickie przedawaiąc. A w tym iuż pisarze komor solnych trudności i molestyi żadnej mieć nie maią.

39. Roki ziemskie w Seroczcu.

Za prośbą posłów Ziemie Zakroczymskiej, folgując dalekości przyjazdu pewnych parafij, tak iako pierwiej zdawna było, postanawiamy, aby w miasteczku Seroczcu roki ziemskie były

^o Brak w VL numeru 34. Zapewne numer ten miała nosić druga część poprzedniego przepisu, dotycząca zbiegłych poddanych. ^p W Ossol.: do komory bywa spuszczana.

sądzone, parafij tych, które się tam przedtym sądziwały. A także też aby i grodzkie roki tych parafij były w miasteczku tym sądzone i odprawowane.

40. Rewidowane dobra exekucyi nie podległe.

Iż od wielu osób skarga przed Nas przyszła, że ich wsi dziedziczne młyny, rudy, stawy, za złą sprawą, iakoby stołowi Naszemu należały, także imiona, na których stare summy są, woitostwa, które exekucyi na ten czas nie podległy, rewizorowie rewidowali. Przeto My to im warując naiduiemy, że takie rewidowanie prawu wszech szkodzić nie ma, ani się w takowe wsi dziedziczne wwięzować będziemy.

41. Żołnierze.

Żołnierze, urzędnicy i słudzy wszyscy, którzy na potrzebę z Nami do Litwy idą, mocą uchwały sejmu niniejszego od sądu i sądenia wszelakich sądów i urzędów wolne czyniemy do blisko przyszłego sejmu koronnego. Oprócz tych, którzy przesądzeni są, albo ku zapisom akcyje mają, albo mieć będą, i te też którzy o mężoboistwa albo zgwałcenia⁹ albo usilstwa albo też o naiaždy domowe i o gwałtowne wybicia spożywani są albo będą. Którzy takowi żołnierze i urzędnicy i słudzy Nasi, obyczaiem wyżej opisanym wyswobodzeni listy, świadectwa do sądów i urzędów z kancelaryi Naszej mieć mają: które kancelaryja Nasza dawać im będzie powinna.

42. Odłożenie innych spraw.

Gdyż za nagłą a gwałtowną potrzebą, która Nam przypadła w Państwie Litewskim, nie mogliśmy na tym sejmie wszystkiego podia praw, przywileiów koronnych skończyć **et in debitam executionem** przywieść, przeto wszystkie sprawy, któreżkolwiek Koronie z spraw, z przywileiów, z statutów, z recessów i z konstytucyi przeszłych należą, a tu na tym sejmie nie są skończone, w teiże mocy i ważności uchwałą sejmową, także też cła, myta, likwidacyje, ewikcyje, o dobrach exekucyi podległych albo **nullo iure** wziętych i o działy, także frymarki, z dekretów warszawskich i lubelskich, nie rewidowane i nie skończone (insze wszystkie sprawy, które są skończone, w mocy zostawując), odkładamy do sejmu przyszłego, który wedle opisania konstytucyi lubelskiej, stanom Korony Polskiej z stany Litewskiego Państwa ku skończeniu unii, wedle przywileiów, spisów i statutów koronnych, **in anno** 1568 złożyć będziemy powinni. A ten to sejm nie od czego innego zacząć się ma, iedno od unij, ażby się skończyła. A potym innym sprawom wszem koronnym, wedle opisania konstytucyi przeszłych, przywileiów i statutów koronnych, zupełną exekucyją uczynić będziemy powinni. Przeto na lepsze świadectwo temu wszemu, pieczęć Naszą przycisnącśmy rozkazali. Dan na sejmie walnym koronnym piotrkowskim,¹⁴ dnia czerwca, roku Bożego 1567, panowania Naszego 38^{ty}. Na własne rozkazanie Króla Iego Miłości.

II. UNIWERSAŁ POBOROWY PIOTRKOWSKI ROKU 1567

Zygmunt August, z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Książę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie etc. pan i dziedzic.

Wszystkim w obec i każdemu z osobna, któregożkolwiek stanu, dostoięństwa i urzędu, tak duchownego iako i świeckiego ludziom i innym wszem poddanym Naszym, miast i miasteczek, wsi i innych osiadłości iakiemiżkolwiek tytuły i przezwiski nazwanemi, w Koronie i wszech państwach Naszych mieszkającym, którymkolwiek należy i do którychkolwiek terazniejszą uchwałą sejmowa przy idzie a oznaimiona będzie, wdzięcznie i wiernie miłym, łaska Nasza Królewska. Wdzięcznie i wiernie Nam mili: iż na ten czas, ieśli kiedy innego czasu, Ruskie i Podolskie Ziemie i inne części Korony i państw Naszych obrony potrzebują, za radą panów rad Naszych, także też i za pozwoleniem posłów ziemskich, podatek na ten rok obyczaiem tak dwuletnym, uchwaliliśmy i postanowili. Który tym sposobem i porządkiem opisuiemy.

⁹ *VL* zgwałcenia. ¹⁴ *W Ossol.*: czternastego czerwca roku Bożego tysięcznego pięćsetnego sześćdziesiątego siódmego, panowania Naszego trzydziestego osmego.